

Márió CERTICKY*
Environmental liability insurance, as assurance of reimbursement for
environmental damages

Introduction

The most important social problems of the XX. and XXI. centuries were came up about the environmental protection. This social sensibility mostly turns up with questions of responsibility for using of environment. The gradual increasing of industrial development has been affected in recourse of environment, and in parallel with this has been raised the pollution of environment. These are threatening the values of environment, which effect are suffering the society.¹ In spite of the fact that industrial production has been adapted and upgraded to the achievements of science in many cases, they have harmful effects on society and the environment.² Among other things this is why these negative effects evolved tendency in legislative process to protect the humanity against injurious effects of environment.³ The environmental catastrophies were urged the legislation to regulate too, but frequently without avail. The conscious protection of environment was evolved much time before regulating, and ruling of the protection of environment was only started – state by state variant – in XX. century.⁴ The ruling of protection of environment basically was begun from national level, and during time since it is a global problem transformed to a dominant object of supranational ruling.⁵ The rules of the international law,⁶ the primary⁷ and

* PhD student, Deák Ferenc Doctoral School of Law, e-mail: certicky@freemail.hu

¹ Julesz Máté: *A környezetvédelem polgári jogi vonatkozásai*, PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, 2007, 24.

² Tarr György: A környezeti károk meghatározásának szakértői módszertana, *Magyar jog*, 1999/7, 410.

³ Kilényi Géza: A környezetvédelem átfogó jogi szabályozásának alapkérdései, *Jogtudományi Közöny*, 1974/7, 353.

⁴ Julesz 2007, 25.

⁵ Prugberger Tamás: A globalizáció és a környezetvédelem neurálgikus kérdései a jogalkotás, a jogkövetés és a jogalkalmazás síkján, *Jogelméleti Szemle*, 2001/1, in: <http://jesz.ajk.elte.hu/prugberger5.html> (03.07.2017)

⁶ The Topic of many international contract is environmental protection or some part of it, so without aiming to make an exhaustive list, for example Stockholm Convention in 1972, Geneva Convention in 1979, constitution of 'Bruntland Commission' (WCED – World Commission on Environment and Development) in 1984, Helsinki Covention and Rio de Janeiro Convention in 1992, Kyoto Protocol in 1997, Johannesburg Declaration in 2002, and the most important convention of the conference in 2015, which names Paris Climate Change Conference, where the Contracting States assumed a voluntary commitment for lessening the aggravating change of climate.

⁷ See the Preamble of Consolidated version of Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, Article 3 (3), Article 21 (2) points f) and d), and the Title

secondary law of the European Union, principally directives of the European Union,⁸ and in regard to this the national rules attribute accentuated significance for conscious use and lesser risky strain of environment. Despite the fact that, the modernization of rules started during the transition in the end of the XX. century at the international level,⁹ the cooperation of states slowed down, because the states prefers own interests than the collective action for viable environment.¹⁰

Taking as a basis of the national rules the starting-point is regarding and guaranteeing the right to healthy environment such a human right in Constitution of Hungary, furthermore regarding of the sustainable development at highest level of the legislation,¹¹ finally the rules of the Hungarian Constitution about commitment of reimbursement of environmental damages,¹² which is declaration of polluter-pays principle, but these rules needs supplementary and specify regulations. Alongside that we cannot forget the most important rules in Hungary, which are – so without aiming to give an exhaustive list – the Act LIII of 1995 on General Rules of Protection of Environmental (hereafter: Environmental Protection Act), the Act LIII of 1996 on Protection of Nature, furthermore other acts (for example Act LVII of 1995 on water management etc.) and regulations of government.

The regulations of protection of environmental and responsibility for environmental damages has interdisciplinary nature,¹³ in which we can separate the rules of public law (mostly the law of public administration, but we cannot neglect rules of criminal law) and rules of private law (mostly rules of civil law), so „*we cannot destroy the environment without retribution,*” we must respect `rights of environment´.¹⁴

XX. and Article 191. All of these articles are determining the requirements of forming the internal market reckon with rules of the environmental protection, which mostly means annunciation of the sustainable development.

⁸ One of the most important directive of the European Union is Directive 2004/35/EC on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage which defines the environmental damage, and the aim of the directive is laying down the rules based on the polluter-pays principle. The all-time Presidencies of the European Union shall pay particular attention to protection of environment.

⁹ The major United Nations event, conference on the environmental protection was the United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), also known as the Rio de Janeiro Earth Summit, Rio Summit etc. held in Rio de Janeiro from 3 to 14 June 1992. The biggest proceed of Earth Conference was the proclamation principles of sustainable development.

¹⁰ Csapó Orsolya: *A környezeti felelősség határai. A közösségi jog hatása a magyar szabályozásra az irányelvek tükrében*, PhD értekezés, PPKE, Piliscsaba, 2015., 15-16., in: https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Csapo_dolgozatkut.pdf. (03.07.2017)

¹¹ Csák Csilla: *A környezetjogi felelősség magánjogi dogmatikája*, Miskolc, 2012, 149-160.; Julesz 2007, 30.

¹² Constitution of Hungary, Article XXI.

¹³ Csák 2012, 19.

¹⁴ Soporné Bachmann Katalin: *A környezetvédelmi igények büntetőjogi és polgári jogi érvényesítésének egyes kérdései bírói szemmel*, in: <http://www.kvvm.hu/szakmai/karmentes/egyeb/kjogalk/09.htm> (02.05.2017)

Goal of this paper is demonstrate polemical questions of responsibility for unlawful using of the environment, mostly the payment obligation for environmental damages, and rules of the legal instrument regulated by civil law, namely the rules of liability insurance policies, according to which the insurer undertakes to provide coverage for the risk of environmental damages. On the basis of prognoses is important to analyse the significance of this insurance product in market-economy of Hungary.

1. Nature of responsibility in environmental law

Elemental function of rules in protection of environmental is not retribution, but the goal of this is prevent of damages in environment, decrease it to the minimum and if they had occurred that handle them.¹⁵ Operator of environment responsible for the effects of his activity on the environment.¹⁶ In the literature of law is not consensus in determination of principle of responsibility. There is view which says that the operator of environment shall be liable for all his activity which effect on environment.¹⁷ Another view says that the responsibility in environmental law needs a narrower interpretation.¹⁸ In view of regulation of responsibility we can separate direct and indirect rules. Between the rules of certain Acts we have to face with indirect rules most often. These contain provisions according to conscious usage of environment, which were minimize the risk of occurring of environmental damages. Conversely, the direct rules contain provisions according to responsibility in environmental law.¹⁹ The direct rules of responsibility in environmental law may be approached from various aspects, these are criminal law, administrative law and civil law.

The most restrictive rules of responsibility in environmental law is determined by the Criminal Act,²⁰ which are in accordance with rules of Directive 2008/99/EC – protecting the environment by means of criminal law.²¹ These rules may be used as a last resort of liability – it also follows from the primary principle of criminal law, which is ultima ratio principle²² – only in case, if the level of risk posed to society is so large, that the more lenient punishment not enough to repair the damage in environment and it's necessary to apply the rules of criminal law.

Primary rules of sanctions of responsibility in environmental law stay in administrative law and in civil law. The liability in administrative law arises in case of negligence some rules of administrative law, or the compulsory administrative decision, which actions establishes the administrative illegality.

¹⁵ Csapó 2015, 35.

¹⁶ Environmental Protection Act 101. § (1)

¹⁷ Csák Csilla: Gondolatok a szennyező fizet elvének alkalmazási problémáiról, *Miskolci Jogi Szemle*, 2011/Különszám, 39.

¹⁸ Csapó 2015, 34.

¹⁹ Csapó 2015, 37.

²⁰ cf. The criminal offences in Act C of 2012 on the Criminal Code Chapter XXIII.

²¹ Görgényi Ilona: A környezet és a természet elleni bűncselekmények, in: Horváth Tibor és Lévay Miklós (edit.): *Magyar Büntetőjog Különös Rész*, Budapest, Wolters Kluwer Kft., 2013, 281.

²² Görgényi 2013, 282.

The consequence of these actions is the administrative sanction, which may be several. Among the administrative sanctions we can distinguish compulsory, restrictive and prohibitive sanctions, which are showing dual image. On the one hand it is appearing in rules about commitment of operator of environment, which is not necessarily require negligence action, but in case of violation of law can be used as a sanction. Other form of the administrative sanction is administrative penalty, which can be used only in case of violation of law.²³ This sanction always means payment, which can be used most frequently in case, if the infringer profits from the violation. The primary function of administrative sanctions are repression and individual prevention, but must not be neglected the general prevention too.²⁴ The administrative responsibility is based on objective liability in Environmental Protection Act, and in case of violation the exculpation is on a small scale.²⁵ In that case, when the infringer relieved of this liability, the commitments of elimination and reduce of damages are subsisting.²⁶ In analysing this issue the importance of the exculpation is manifesting in defrayal for costs incurred during fulfilment of commitments, and imposed penalties and other sanctions by liability.

The Environmental Protection Act creates obligation jointly and severally for all-time owner and holder of the tenement, in which was proceeded the action which caused negative environmental impact or caused risk for pose negative impact, but only in time of these actions.²⁷ The owner shall be exempted from obligation jointly and severally in case, if he identify operator of environment and prove, that he is not liable for damages.²⁸ According to the Environmental Protection Act in this case the operator is liable for damages solely. If the operator has not enough wealth, that the central government budgetary advances the costs, but ultimately the operator must obligate the commitments.²⁹ We need to ask questions, which will be answered later. First, which are the costs (or all costs are it), which shall be reimbursed by the third person in virtue of relative obligation? The second question is that, which are the legal possibilities and financial security instruments for operator to devolution of reimbursement risk?

²³ Csapó 2015, 199.

²⁴ Christián László: A közigazgatási büntetőszankciók rendszere, in: <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/14204/file/A%20k%C3%B6zig.b%C3%BCntet%C5%91szanci%C3%B3%20rendszere.pdf> (03.01.2017)

²⁵ The user of environment shall be relieved of administrative liability if able to prove that the threaten or violation of environment were

- a) caused by event of armed conflict, war, civil war, armed rebellion or natural disaster;
- b) caused by execution of Authority's decision or Court ruling.

²⁶ Environmental Protection Act 102/A. § (7)

²⁷ Environmental Protection Act 102. § (1)

²⁸ Environmental Protection Act 102. § (2)

²⁹ Environmental Protection Act 102/B. § (1)-(5)

2. Aspects of environmental liability in civil law

To the extent of the infringement activities consumption and usage of environment cause high risk of maintaining the original estate of environment.³⁰ In this context the damages in environment arises very often, which can cause considerable material or non-material³¹ damages.³² The first Paragraph of 103. § in Environmental Protection Act lays down rules of environmental liability, which applies the suggestive rule on the rules of (6:535. §) in Act V of 2013 on Civil Code. The second paragraph of liability for highly dangerous activities [6:535 § (2)] makes clear the ruling, pursuant to which „*These provisions on liability for hazardous operations shall also apply to persons who cause damage to other persons through activities that endanger the human environment.*” Interpretation of this rule is clear, the application of rules of liability for highly dangerous activities is not by the reason of behoove of the highly dangerous activity. The highly dangerous on the environment of its own is establishing the application,³³ which was established by the Court of Capital City in case named ‘red sludge catastrophe.’³⁴ The first paragraph of 102. § in Environmental Protection Act creates obligation jointly and severally for all-time owner and holder of the tenement, in which was proceeded the action which caused negative environmental impact or caused risk for pose negative impact in time of these actions. This norm is not the direct rule of liability, but it is only obligation to fulfil commitment of factual liable person. So the owner of tenement is liable even if he don't do the dangerous activity on the environment.³⁵ The owner shall be exempted from obligation jointly and severally in case, if he identify user of environment and prove, that he is not liable for damages.³⁶ This situation arises more often, and in practice we know several judgement of courts, in which were established the jointly and severally liability of owner and user of tenement. The Act entails to owner very difficult burden of proof with commitment of proving the exclusivity of using the tenement, and proving the causality of responsibility.³⁷

³⁰ Csák 2012, 183.

³¹ I don't dealing with non-material damages in this paper, but it can be a topic for another paper. The new legal instrument of Act V of 2013 in Civil Code is restitution, which eliminates errors in practice of the old non-pecuniary damages. The restitution can be the effective solution for the non-material damages caused with damages in environment.

³² Tarr 1999, 410.

³³ Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015, 363.

³⁴ ÍH 2013.66.

³⁵ Csák 2012, 56.

³⁶ Environmental Protection Act 102. § (2)

³⁷ Csák 2012, 57.

3. Assurances of conversion for environmental damages

Execution of penalties taxed for tortfeasor because of environmental damages often faces of obstacles. Assets of the tortfeasor often is not enough to cover imposed administrative penalties or the amounts of the compensations.³⁸ In the cases, when the penalties were taxed for firms which are unknown (phantom firms) or were dissolve without succession (dissolution by winding-up), the state shall be liable for costs of measures taken to restore the environment, which is significant burden for state budget.³⁹ To solve this difficult situation the legislation of European Union established the Directive 2004/35/EC on environmental liability with regard to the prevention and redressing of environmental damage, in which makes binding for Member States to create measures for national legislation to make rules, which motivates firms – which activities are dangerous on environment – to have adequate insurance or other financial assurance for cover of costs and penalties. Furthermore, state needs to motivate of the market of financial assurances for make measures to create the adequate financial product and assurances.⁴⁰ None the less, the rules of financial assurances were established more or less, the available statistical informations are deposing that, the firms invest less money a year by year to integrate⁴¹ or direct⁴² innovations for protection of environmental. The existing data's of General Statistics Office of Hungary shows, that the operators of national economy was spent 127 billion Hungarian forint for measures to protect environment, or avoid, prevent, but leastwise minimize the environmental damages in 2013, what is 10% less than total invest of previous year.⁴³ The total invest was more than 200 billion Hungarian forint in year of creation the Directives of European Union (in 2005), in compare that, during 10 years this index decreased by 38%.⁴⁴

³⁸ Sanctions determined by rules of certain branches of law can tax separately or collectively too.

³⁹ Csák 2012, 185.

⁴⁰ Csák 2012, 186.

⁴¹ The integrated investments are innovations, which change the technology of the production process. These are process integrated to manufacturing, which help to prevent the pollution of environment.

⁴² The direct investments are innovations, which are not or less changing the production process. Primary goals of the direct investments are mitigating, disclaiming and monitoring of contaminations.

⁴³ Data's of General Statistics Office of Hungary from journey 'Statisztikai Tükör', in 15th December 2014, in: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kornyraford/kornyraford13.pdf>. (01.07.2017)

⁴⁴ Data's of General Statistics Office of Hungary from journey 'Statisztikai Tükör', in 23th February 2010, in: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kornyorkepek08.pdf>. (01.07.2017)

The direct invests from the total invests are 89%, and the integrated invests are 11% from the total, which change the production process and are more environment-friendly.⁴⁵ We can see from this data that the firms don't make innovative measures, don't apply integrated processes, which can change his production process, don't try to minimize the threaten of environment, but they try to release and prevent the damages in environment, which are more adverse than don't take a risk with pollutants and harmful effects. Despite that, the numbers of firms, which have adequate financial assurances to finance the costs of repairing the environment are very little. The reason for this is may that the firms don't recognise risk of occurring the damages, or they recognise, but the directions of firms don't have effective risk management and they don't separate financial funds to eliminate damages.

Regarding to investments can be mentioned, at the legislation level were determined rules for inspire the investments,⁴⁶ in field of reduced levels of taxation.⁴⁷ I think, this is the opportunity for firms, which should boost innovations. Despite that, based on the above statistical information can concluded that the numbers of investments to protect the environment are decreasing in Hungary, but the global data's of the European Union are not encouraging.⁴⁸

In pursuance of the fifth paragraph of 101. § in Environmental Protection Act „*For certain activities the person burdening the environment is required to provide financial security, and in certain cases to conclude appropriate environmental liability insurance.*” Certain activities, form and sum of the financial securities, application of them and registry of the financial securities may be determined by special Government Decision.⁴⁹ The Hungarian Government make a Proposal⁵⁰ for Decision (hereafter: Proposal) in 2007, but the Decision has not accepted yet. In pursuance of the Proposal the requirement of a security shall burden legal person (or any person without legal personality) and natural person i) whose activities are burdening the environment or whose are operating an institution burdening the environment, ii) whose are operating with waste management, or iii) whose are obligated to remediation activities in case significant amount of environmental degradation.⁵¹

⁴⁵ Datas of General Statistics Office of Hungary from journey `Statisztikai Tükör', in 15th December 2014, in: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kornyraford/kornyraford13.pdf>. (01.07.2017)

⁴⁶ cf. Act LXXXI of 1996 on corporation tax and taxation of dividends 28. point of 4. §, and d) point of first paragraph of 22/B. §

⁴⁷ Erdős Éva: A beruházás ösztönzés és a környezetvédelem, in: Raisz Anikó (edit.): *A nemzetközi környezetjog aktuális kihívásai*, Miskolc, Miskolci Egyetem, 2012, 48.

⁴⁸ Cf. European Commission (DG Environment) Service contract for assessing the potential emission reduction delivered by BAT conclusions adopted under the directive on industrial emissions, in: https://circabc.europa.eu/sd/a/44aaf4c4-d716-4f02-91ab-a526b07ee6b7/Final%20report_20150501.pdf (26.04.2017)

⁴⁹ Environmental Protection Act 101. § (6)

⁵⁰ Proposal no. KvVM/KJKF/760/2007. of the Ministry of Environmental Protection and Water Management for Decision of Government on financial securities to protection of environment.

⁵¹ Proposal 1. §

The categories of financial assurances for prevention and remediation costs of environmental damages are wider in civil law, than insurance contracts. In pursuance of the Proposal environmental financial assurance can be the guarantee contract by a credit institution, contract of suretyship or financial assets, funds separated by operators at credit institution.⁵² Choosing of any financial assurances by the operators, it will have other pecuniary aspects and more costs, because maintenance of financial assurances generate new very high taxes and costs. Reimbursement of these taxes and costs in whole or in part to consumers via tariffs, because these taxes and costs are often factored into prices of services.⁵³

Among relevant insurance policies we can distinguish between environmental liability insurance (hereafter: ELI) and protection and indemnity insurance (hereafter: EPI). Both of these insurances are characterized by the fact that in the position of insured person⁵⁴ are legal persons whose activities are using the environment higher range from the average,⁵⁵ which is not the same – it is more broadly – that the impression of the environment.⁵⁶ The fundamental difference between this two insurance is the obligation to the contract. For firms with activities defined by law⁵⁷ is mandatory to contract for coverage of EPI,⁵⁸ while contract to ELI is absolutely volunteer. The fundamental oversimplified mechanism of insurance is collection of predetermined risks (risk pool) and diversifier them.⁵⁹ The risks are diverse, which are based on uncertainty.⁶⁰ On these basis, we met with the same problem in both of the insurances. Define of the mathematical factors to assume of risks is very difficult for insurers, because of the high level of uncertainty of risks.

⁵² a)-c) points in first paragraph of 5. § in Proposal.

⁵³ Csák 2012, 188.

⁵⁴ The position of insured person can divide in practice and in theory too. One part is the person who is effectively contracting with insurer, and the second position is the person on whose behalf is contracting the person. For ease of comprehension, in this paper I use the notion of 'insured person' collectively to this two different position.

⁵⁵ 9th point of the 4. § in Environmental Protection Act the usage of the environment is: impression of the environment or any environmental compartment and activity which is burdening the environment.

⁵⁶ 4th point of the 4. § in Environmental Protection Act the impression of the environment is: making any change in environment, or using the environment or any environmental compartment for natural resource.

⁵⁷ The 4th point of the 110 (7) of Environmental Protection Act authorise the Hungarian Government to define activities, which behoove is depend on EPI.

⁵⁸ Mandatory to contract EPI is prescribed for example by Act CLXXXV of 2012 on Waste for firms with activity of waste management, and by Act CXVI of 1996 on Mining for firms with activity of mining.

⁵⁹ Szalai Ákos: Prevenció és reparáció a kártérítési jogban – a kártérítési jog és alternatívái a két cél szolgálatában, *Állam- és Jogtudomány*, 2014/3, 41.

⁶⁰ Barnóczki Péter: A kockázattvállalás korlátozása a hazai jogi szabályozásban, in: <http://jesz.ajk.elte.hu/barnoczki51.pdf> (04.05.2017)

We cannot regularly define activities which pollutes the environment, in parallel we cannot regularly define the damages, which can reveal with burdening of the environment too, furthermore from the same activities can arise diverse damage. That is why insurers must calculate with higher mathematical factors of risk.

As has already been mentioned, the environmental liability is not regulated only by civil law. Penalties for environmental damages cannot tax exclusively by rules of civil law, but taxing of penalties by the rules of other law (eminently by the rules of administrative law) is conceivable. In regard to this, providing coverage for damages, costs, penalties and other sanctions by insurers is possible. This is because rules of the insurance policies are dispositive, and insurer is not paying compensation instead of insured person, but insurance companies are providing coverage. It means, signatories to a treaty, particularly the insurer can determine freely events of insurance and also categories of damages. So it is conceivable to provide coverage for administrative penalties, furthermore for penalties taxed by rules of criminal law. Nevertheless, insurers are excepting in practice the other sanctions under coverage of insurance policies, but we can find examples of reverse too.⁶¹

3.1. Protection and indemnity insurance (P&I Insurance)

The P&I insurance is unfamiliar form of insurances, which has not big pressure on the insurance market. Firms, which are obligated to contract this form of insurance, have very risky activities, which can cause huge damages in the environment. The form of potential damages is diversified, so predetermination of them is not possible.⁶² The riskiness of this activities is high and widespread, that's why is not possible to insure them fully, and determine rules which can satisfy all directives of insurers and insured persons and of course criteria and principles of environmental protection. This is demonstrated by the fact that, the Act or Decree of Government about mandatory P&I insurance has not been established by the legislature yet. The exhaustive list of highly dangerous activities on environment is in the Annex no. 1 to the Proposal. These activities are partitioned to the one-to-five scale and there is established the hazard classes and multiplier number of these activities too. The multiplier number establishes the extent and sum of assurances, like a risk factor. Despite that the Proposal was not accepted, the insurers can use it as a guideline to configure their business strategy, to assess the risks, to organize the risk pools, to constitute their provisions and establish the insurance premium.

⁶¹ [https://www.allianz.hu/hu/uzleti-ugyfelek/kornyezetszennyezesi-felelossegbiztositas.html/\(03.01.2017\)](https://www.allianz.hu/hu/uzleti-ugyfelek/kornyezetszennyezesi-felelossegbiztositas.html/(03.01.2017))

⁶² Csák Csilla: A környezeti károk tipológiája, *Miskolci Jogi Szemle*, 2012/2, 17.

3.2. Environmental liability insurance policy (ELI policy)

For firms, which use substances dangerous on the environment is recommended to contract ELI to cover all costs of rehabilitation of the environment by insurance company. The 6:470. § on the Civil Act establishes the definition of liability insurance policy,⁶³ based on this the definition of the ELI is: the insured party (operator, user of the environment) shall be entitled, under an environmental liability insurance policy, to request the insurance company to exempt him, in the manner and up to the limit specified in the policy, from paying for damages, or paying restitution, for which he is legally liable. From the explanation of the definition is unequivocally comes that contraction of this form of insurance is not exclusively for economic operators, but it is open to the natural person. However, in practice is perceptible that, the insured people are firms, because of ELI policies are special between insurance policies of non-life insurance market. From the primary function of the liability insurance is perceptible that the aim of the liability insurance is protection of assets of insured person from decrease because of compensation. The coverage by insurer is better for the injured party too, because he can get the compensation earlier. In connection with burdening the environment frequently occurs damages, but the ELI is not dominant in non-life insurance market compared to other types of liability insurance policies.

Hereinafter, I will present the special rules of the environmental liability insurance policies used in practice, which are established by insurer companies.

First I need to define the substratum of insurance policy, which is the direct subject of risk maintain so-called insurable interest. The ELI policy cannot come off validly without insurable interest. The definite and clear position of jurisprudence is that the aim of the insurance is protection of the insurable interest of insured person. The insurable interest of the insured person in liability insurance policy is exemption of the insured person by insurer, from paying for damages and for restitution. The direct subject of the insurance is payment obligation until the occurring of the specified insured event, which is suspensive condition, and after that the direct subject changes to a giving service.⁶⁴ The insurable interest connected with ELI is exemption from paying compensation by insurer for damages caused by activities dangerous on the environment.⁶⁵ It is important to highlight that the insurance company's commitment to pay instead of insured person, if the insured person is legally liable for causes damages on the environment.⁶⁶

⁶³ 6:470. § on the Civil Act: The insured party shall be entitled, under a liability insurance policy, to request the insurance company to exempt him, in the manner and up to the limit specified in the policy, from paying for damages, or paying restitution, for which he is legally liable.

⁶⁴ Csákó Györgyi: *A károsult védelme a felelősségbiztosításban*, PhD értekezés, Miskolc, 2000, 45-46.

⁶⁵ Activities dangerous on the environment means activities by act or omission too, which cause damages on the environment.

⁶⁶ Damages on the environment or on the environmental compartments are direct or indirect damages occurred on environment or on either of the environmental compartments (water, ground or air), which is measurable and significant unfavourable change.

Generally, the insurers establish three other conditions to provide coverage, namely I) the damage is unpredictable, II) and it is quick, sudden and misadventure, III) furthermore, it originates in event, which is diverse from normal process of activity (for example in case when an oil barrel suddenly capsizes at facility of insured person and the oil goes into a near river.). In regard to this, the insurance does not cover the damages, which are foreseeable.⁶⁷

Important part of a liability insurance policy is laying down the scope of insurance coverage and insurance sum. The scope of insurance coverage establish the damages for which is insurer liable to pay in case of their causing, until the insurance sum establish the rate of payment. Definition of environmental damages is not established in the new Civil Code, and the international and other documents of the European Union mostly entrusts a national legislation to establish the definition.⁶⁸ The scope of insurance coverage in examined ELI policies were fixed same, namely the coverage of ELI policies extend to all personal and material damages, and to restitution, in respect of which the insurer doesn't apply exclusion. The insurance sum represents the highest amount of settlement the insurance company is liable to pay for injured person of each insured event. Regard to that the rate and grounds of environmental damages are high volatile and unpredictable, paying full of insured sum is often not enough to cover all or part of the environmental damages.

During examination of questions of insurance sum need to point out its connection with function of liability insurance policy. The aim of liability insurance is protection of assets of insured person (who is the potential tortfeasor of damages in the environment) to rate of established insurance sum, so it means that the primary function of liability insurance is prevention. Regard to the potential injured person the other function of liability insurance policy is reparation.⁶⁹ Occurrence of the insured event indicates the liability of insurer to remedy the problems. If we compare the primary function of liability insurance policy with insurance sum and with potential occurred environmental damages, and we examine all of these in the light of the rules and goals of Environmental Protection Act⁷⁰ arises the problem, namely the preventive function of liability insurance policy efforts the knowingly behaviour of potential tortfeasor, which is in conflict with aims of Environmental Protection Act.

One of the most important rules of the liability insurance policies is to specify the insurance coverage, exclusions and restrictions. These are events with high risk, which are often specified as insurance event, or are excluded because of the high risk and unpredictability.⁷¹ The most frequent specified exclusions in ELI policies are:

⁶⁷ Bárczay András – Csillag György: *A vállalkozási kockázat mérséklésének biztosítási és banktechnikai lehetőségei az építőiparban*, ÉGSZI, Budapest, 1988, 22.

⁶⁸ Csák 2012, 250.

⁶⁹ Reparation of assets of insured person (who is the tortfeasor) is in case, when he pays before paying of insurer. Furthermore, the insurer directly pays for injured person.

⁷⁰ The a) point of second paragraph of 2. § on the Environmental Protection Act: the primary function of protection of environment is to prevent the pollution and damage in environment.

⁷¹ Csákó 2000, 87.

(a) Damages, which occur in polluter materials. It is not justified to cover of damages in property of polluter, because it is in conflict with primary function of liability insurance. To cover these damages exist other insurance policy, which names general all-risk indemnity insurance policy

(b) Damages occurred slowly, continuous, not suddenly and foreseeable.

(c) Damages occurred by specified activities, like waste management or mining. It is justified, because these are activities, which are subjects of the specific Acts to mandate the P&I insurance policy.

(d) Damages occurred by normal operation of activities, which are burdening on the environment.

(e) Damages occurred by activities of subcontractors (the coverage may extent to activities of subcontractors by specific clause in insurance policy), etc.

In case of occurrence of damages, which are specified in exclusions, the coverage of insurance policy is not extend to them, so the insured person shall not require the insurance company to exempt him from paying compensation or restitution. That does not affect the requirement of insurer to pay for other damages, except for exemption below paying for damages. Exemptions are established in the Civil Code, but the insurers often use special rules of exemptions too. For example the insurer may exempt from paying, if the insured person (the person who is burdening on the environment) break the law or Authority's decision, which protects the environment, or if he is fined by the Authority to pay penalties.

An example for breaking the law is non-compliance of obligation relating to damage control and to the prevention and mitigation of damages,⁷² or in case of occurring damages on the environment non-compliance of the commitments established by the Authority's decision. The co-insurance often used by insurers to inspire to keep the rules of obligation relating to damage control and to the prevention and mitigation of damages, which has a different types in practice.⁷³ Nevertheless, we need to pay attention on general rules of insurance policy in the Civil Code, like the obligation of disclosure and notification of changes,⁷⁴ or the obligation of reporting the occurrence of an insured event.⁷⁵ The insurance company shall be exempt from its payment obligation if it is able to prove that damages have been caused unlawfully, either intentionally or by gross negligence, by: a) the insured person or the contracting party; b) any family member living in their household, any managing partner or any employee, member or agent working in a position specified in the standard contract terms; or c) any executive officer of the insured legal person specified in the standard contract terms, or any member, employee or agent of such insured legal person authorized to manage the insured property.⁷⁶

⁷² The c) point of first paragraph of the 101. § on the Environmental Protection Act.

⁷³ Vértesy László: Kockázatkezelés és biztosítás, *Gazdaság és Társadalom*, 2013/1, 38.

⁷⁴ (3)-(5) paragraphs of 6:452. § on the Civil Code.

⁷⁵ The 6:453. § on the Civil Code.

⁷⁶ (1)-(2) paragraphs of 6:464. § on the Civil Code.

Rule of 6:465. § on the Civil Code about obligation of preservation is parallel with rule of c) point of first paragraph of 101. § on the Environmental Protection Act, which is about the obligation relating to damage control and to the prevention and mitigation of damages in case of occurring damages on the environment. Following the occurrence of an insurance event, the insured person shall be entitled to implement any changes regarding the condition of the insured property within a time limit stipulated in the contract only to the extent that is necessary for mitigating damages. The insurance company's settlement obligation shall not take effect if, as a consequence of any change greater than that which is permitted, it becomes impossible to clarify the basic circumstances from the point of view of assessing the payment obligation of the insurance company.

Finally, we cannot forget the statute of limitations, which exclude the enforcement of claims against insurer by judicial process. Insurer's paying is not necessarily consequence of torts. The injured party shall not be entitled to lodge his claim directly to the insurance company.⁷⁷ Nevertheless, if the court has ruled against the insured person (tortfeasor), doesn't mean definitely paying of insurer. Insurer must pay compensation instead of insured person – so the scope of verdict of court is extend to the insurance company -, if it has participated in the lawsuit, provided for the insured person's legal representation, or he has waived the above.⁷⁸ It means if the insurer was not participated in the lawsuit, than the verdict of court doesn't obligate him. Regard to that, the paying of insurer stems from relative legal relationship the provisions on statute of limitations shall apply. The reformed rules of statute of limitation on the Civil Code are dispositive rules, which means the signatories to the treaty – only with their contract in writing⁷⁹ – may derogate from the provisions of the Act. The insurers often derogate from the provisions of the limitation in the standard contract terms. The standard contract terms in the environmental liability insurance contracts examined in this research were used rules derogated from the provisions of limitations, which usually was shorting the general time of limitation (5 years) to one year rated upon the time of the due date of the claim. In regard to the ELI insurance the due date of the claim is time of occurring of the insured event, so if is the time of the occurrence of the damage.⁸⁰ In regard to the damages in the environment is hard to find the correct time of the occurrence of the damage, because the time of the conduct of polluter (tortfeasor) often diverge from the time of the occurrence of the damage, what is more in many instances taking may years.⁸¹ It means that the insured person shall claim the insurer to pay in one year rated upon the time of occurrence of insured event.

⁷⁷ Újváriné Antal Edit: Biztosítási szerződés, in: Majoros Tünde (szerk.): *Kereskedelmi szerződések alapvető szabályai*, Budapest, Patrocinium Kft., 2015., 255.

⁷⁸ 6:474. § (3) on the Civil Code

⁷⁹ 6:22. § (3) on the Civil Code

⁸⁰ Gondosné dr. Pusztahelyi Réka: *A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai (PhD értekezés)*; Miskolc, 2013, 106.

⁸¹ Csák 2012, 18-19.

From the time of occurrence of the damage, the time of limitation is elapsing, and in regard to the general length of the lawsuits is perceptible that we cannot find – leastwise infrequently – lawsuit in which was the court came to a final judgement during one year. So if the insurer has not participated in the lawsuit the claim against insurance company may lapse.⁸² Advantage of this is impulsive effect on tortfeasor to validate his claim as soon as possible, or see to participate of the insurer in the lawsuit. If the tortfeasor (insured person) fail to applicate to intervene the insurance company, he must pay the compensation or restitution from his own assets, and lapse of the claims against insurer has relatively high potential. The exemption by the insurer is good for the injured party too, because the insurer have sufficient assets to cover the costs and damages, or the restitution. These terms in the environmental liability insurance policy does indeed give undue advantage to insurer companies,⁸³ so in case of lawsuit the court may establish the unfairness of them. So notification of the damages by the insured person is important, because with this the insurer becomes aware of damage, and so it is essential that in case of lawsuit the insured person applicate to intervene of insurer.

Conclusion

On the whole can be stated that, Hungary defaulted – leastwise inadequately – its requirements prescribed by Directive 2004/35/EC on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage. On the basis of experiences of previous years creation of government's decree about environmental assurances is topical, because environmental damages are arising more often. In my eye, the best assurance should be prescribing it mandatory to make a contract P&I insurance for cover the environmental damages. The commitment should concern for the firms, which are proceeding activities threaten the environment. These activities should determine by the decree. Of course we cannot forget to encourage firms to contract environmental liability insurance. The numbers of contracts, which are rest on voluntary commitment, should be rise with legislation and maybe other different solutions. Example for the legislation should be reduced levels of taxation, and example for the latter should be different allowances in other insurance policies for firms which has coverage for environmental damages (low-priced insurance premium should pay a firms in environmental liability insurance contract which has other insurance contract – for example property insurance or D&O liability insurance – with the same insurer company).

Should be guarantee significance to prescribe regulations which should obligate to secure the adequate assurance during permit granting procedures, like condition of authorization, before permitting the activity for the firms which can pollute the environment.

⁸² Should be noted that the elapsed demand can claim by juridical process, but if the respondent (insurance company) pleas the limitation exception in lawsuit the claim lose his validation.

⁸³ Pusztahelyi 2013, 124.

In view of the primary function of protection of environment is prevention, I think that, the firms which activities pollutes the environment could do integrated innovations, which could reduce the environmental pressure, whereby could prevent or release the risk of environmental damages. In this perspective, should form and separate higher budget estimate at State level to tender for firms, which activities pollutes the environment. These sources of funds should be exclusively utilized for integrated innovations, to aid protection of environment. It has also to be noted, that the all-time Budget Law contains budget estimate to calling for tenders, but the sum of the estimate is in low-level.

I think, is achievable to establish a fund (which should names Fund for Restoration of Environmental Damages – FRED) managed and supervised by state, but separated from state budget, which should cover the restoration costs of environmental damages. The territorial scope of Fund should be in a state or in a regional level. The personal scope of Fund, which should means the commitment of contribution, should be extend to all company groups in Hungary, or – in case of narrower territorial scope – in determined region. Budget of Fund should be finance from contributions of companies obligated to contribute by act of creation of Fund. The sum of the contribution should be affected by multifarious factors. Contribution of defined sum should be prescribed by act for one year (or for some other period), which should rise other factors. This factor should be for example, if pollution of the activities of companies will rated to different levels, like in the Proposal of Hungarian government, and accordingly should defined a multiplier number. Consequently, the product of substrate sum and multiplier number should determine the sum total for contribution. The assets of Fund should require and set up the companies, which were performed the commitment of contribution before occur of the environmental damage. Of course these assets can be set up only to rehabilitate and repair the damaged environment.

Accordingly, it can therefore be concluded that the legislation is important in state level, which can mandate, but leastwise encourage the companies to invest more money to protection of environment, which can be feasible to avoid, to prevent, but leastwise minimize the environmental damages, and if they occur, than eliminate them.

CERTICKY Máriaó*
A környezetszennyezési felelősségbiztosítás, mint a környezeti károk
megtérítésének magánjogi biztosítéka

Bevezetés

A XX. és XXI. század elmúlt évtizedeinek legfontosabb társadalmi kérdései a környezetvédelemmel kapcsolatban merültek fel. Ez a társadalmi érzékenység főképp a környezethasználattal kapcsolatos felelősségi kérdések vizsgálatában mutatkozik meg. Az ipari fejlődés fokozatos növekedésével emelkedett a környezet igénybevétele, és ezzel párhuzamosan nőtt a környezet szennyezettsége is, amelyek a környezeti értékeket veszélyeztetik,¹ s ennek hatásait végső soron az emberek érzékelik. Az ipari termelés a tudomány vívmányainak való mindenkori megfeleltetése és korszerűsítése ellenére számos esetben fejtenek ki káros hatásokat a társadalomban és a környezetben.² Többek között e miatt is alakult ki a jogalkotásban egy olyan tendencia, amely az ember védelmét célozza az ártalmas környezeti hatásokkal szemben.³ A jogalkotók ennek szabályozására irányuló tevékenységét a környezeti katasztrófák is rendkívüli mértékben `ösztönözték', gyakran azonban eredménytelenül. A környezet tudatos védelmének kialakulása a törvényalkotás idejétől sokkal korábbra tehető, s csak a XX. században kezdődött annak – országonként eltérő – jogszabályi szintű megfogalmazása.⁴ A környezetvédelem szabályozása alapvetően nemzeti szintről indult, az idők során – globális problémáról lévén szó – egy a nemzeti jog feletti normaalkotás domináns eszenciájává bontakozott ki.⁵

* PhD hallgató, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, e-mail: certicky@freemail.hu

¹ Julesz Máté: *A környezetvédelem polgári jogi vonatkozásai*, PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, 2007, 24.

² Tarr György: A környezeti károk meghatározásának szakértői módszertana, *Magyar jog*, 1999/7, 410.

³ Kilényi Géza: A környezetvédelem átfogó jogi szabályozásának alapkérdései, *Jogtudományi Közlemény*, 1974/7, 353.

⁴ Julesz 2007, 25.

⁵ Prugberger Tamás: A globalizáció és a környezetvédelem neuralgikus kérdései a jogalkotás, a jogkövetés és a jogalkalmazás síkján, *Jogelméleti Szemle*, 2001/1, in: <http://jesz.ajk.elte.hu/prugberger5.html> (2017.07.03.)

A nemzetközi jog,⁶ az Európai Unió elsődleges⁷ és másodlagos joganyaga, iránymutatásai⁸ és erre tekintettel a hazai jogalkotás kiemelt jelentőséget fordít a környezet tudatos – és a társadalomra kevésbé veszélyes – használatára. Annak ellenére, hogy a rendszerváltást követő időszakban nemzetközi szinten⁹ megindult a környezetvédelmi szabályozás társadalmi-gazdasági korszerűsítésének időszaka, napjainkra ez az együttműködés lelassult, s az államok önös érdekei sokkal inkább előnyt élveznek, mint az együttes cselekvés egy élhetőbb környezetért.¹⁰

A nemzeti szabályozás tekintetében kiindulópontként szolgál az egészséges környezethez való jog alapjoként történő alkotmányos elismerése és annak biztosítása és a fenntartható fejlődés alkotmányos elismerése,¹¹ valamint a környezetben okozott károk megtérítésének kötelezettségét előíró Alaptörvényi rendelkezés,¹² amely a szennyező fizet elvének deklarálása, azonban ez mit sem érne kiegészítő, tartalommal megtöltő, konkretizáló jogszabályok nélkül. A környezetvédelem törvényi szintű biztosítására a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényben (a továbbiakban: Kvtv.) került sor, amely mellett nem hanyagolható el a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, valamint más törvények (pl. a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény) és számos más alacsonyabb szintű jogszabály [pl. 306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet a levegő védelméről, 232/1996. (XII.26.) Korm. rendelet a vizek kártételei elleni védekezés szabályairól stb.] sem.

⁶ Számos nemzetközi szerződés foglalkozik környezetvédelmi kérdésekkel, vagy annak valamely ágával, így a teljesség igénye nélkül pl. az 1972. évi stockholmi Egyezmény; az 1979. évi genfi egyezmény, 1984. évi 'Bruntland Bizottság' létrehozása, az 1992. évi Helsinki és Rio de Janeiro-i egyezmények, az 1997-es kiotói egyezmény, a 2002-es johannesburgi egyezmény stb., de korunk meghatározó egyezménye a 2015. évi Párizsi Megállapodás, amelyben a részes államok a klímaváltozás súlyosbodásának enyhítésére vállalnak a jövőre nézve kötelezettséget.

⁷ vö. EUSz. Preambulumában foglaltakkal, valamint a 3. cikk (3) bekezdése, 21. cikk (2) bekezdés d) és f) pontjai, amelyek mindegyike a belső piac kialakításának környezetvédelemmel kapcsolatos irányait határozzák meg, legfőképpen a fenntartható fejlődés követelményével összhangban; vö. továbbá EUMSz. 191. cikk.

⁸ Többek között az egyik legfontosabb Európai Unió jogalkotási „termék” A környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv (ELD), de mindemellett az Európai Unió Tanácsának soros elnökségét betöltő mindenkori tagállama kiemelt jelentőséget fordít a környezetvédelemnek, más sem bizonyítja ezt, minthogy az elnökség prioritásainak, előzetes célkitűzések rendre irányadó szempontját képezi a környezetvédelem és a környezet megfelelő hasznosíthatóságának elősegítése.

⁹ Ennek legfontosabb eseménye az 1992-ben Rio de Janeioban az ENSZ égisze alatt megrendezett Környezet és Fejlődés világkonferencia, melynek eredményeként megfogalmazódott a 'fenntartható fejlődés' biztosításának célkitűzése.

¹⁰ Csapo Orsolya: *A környezeti felelősség határai. A közösségi jog hatása a magyar szabályozásra az irányelvek tükrében*, PhD értekezés, PPKE, Pilsicsaba, 2015, 15-16., in: https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Csapo_dolgozat.pdf (2017.05.04.)

¹¹ Csák Csilla: *A környezeti felelősség magánjogi dogmatikája*, Miskolc, 2012, 149-160.; ugyanígy Julesz 2007, 30.

¹² Alaptörvény XXI. cikk

A környezetvédelmi rendelkezések, valamint a környezetjogi felelősség szabályai interdiszciplináris jellegűt öltönek,¹³ amelyben a közjogi (a dominánsabb közigazgatási jogi, de nem elhanyagolható büntetőjogi, ide értve a szabálysértési felelősséget is) és magánjogi (legfőképpen polgári jogi) jogvédelmet különíthetjük el, amelyek számos szankciót állapítanak meg, így „*nem lehet tehát a környezetet büntetlenül tönkretenni,*” annak jogait tiszteletben kell tartani.¹⁴

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a jogszerűtlen környezethasználattal kapcsolatosan felmerülő felelősségi kérdések alapján fennálló fizetési kötelezettségnek, egy a magánjog polgári joga által szabályozott intézménye alapján történő átvállalását, nevezetesen felelősségbiztosítási szerződés alapján történő biztosítói helytállást, valamint azt, hogy e biztosítási forma milyen szerepet tölt be és prognózisok alapján várhatóan milyen jelentősége lesz Magyarország piacgazdaságában.

1. A környezetjogi felelősség

A környezetjogi felelősségi szabályok elsődlegesen nem szankcionáló jellegűt öltönek, hanem céljuk, hogy a környezet használatával kapcsolatosan felmerülő károkat megelőzzék, a lehető legkisebb mértékre csökkentsék, azok felmerülése esetén pedig kezeljék.¹⁵ A környezethasználó felelősséggel tartozik a tevékenysége kifejtésével a környezetre gyakorolt hatásaiért.¹⁶ A felelősségi elv meghatározásának értelmezésében nincs egyetértés a jogirodalomban. Van olyan álláspont, amely szerint a környezethasználó valamennyi környezetre gyakorolt magatartásáért, tevékenységéért felelősséggel tartozik,¹⁷ ezzel ellentétben egyes álláspontok szerint ennél szűkebb értelmezés szükséges a környezeti felelősség vizsgálatához.¹⁸ A felelősség szempontjából nézve direkt és indirekt szabályozást különböztethetünk meg, amelyek közül túlnyomó részben ez utóbbi, indirekt normákkal találkozhatunk. Ezek alapvetően azokat az előírásokat tartalmazzák, amelyek a környezet olyan használatára vonatkoznak, amellyel minimalizálható a környezeti kár bekövetkezésének kockázata. Ezzel szemben a direkt szabályozás kifejezetten a környezeti felelősségre vonatkozó normákat foglalja magában.¹⁹ A környezetjogi felelősség direkt szabályozása alapvetően három aspektusból közelíthető meg, ezek a büntetőjogi, közigazgatási jogi és a polgári jogi felelősség.

¹³ Csák 2012, 19.

¹⁴ Sopovné Bachmann Katalin: A környezetvédelmi igények büntetőjogi és polgári jogi érvényesítésének egyes kérdései bírói szemmel, in: <http://www.kvvm.hu/szakmai/karmentes/egyeb/kjogalk/09.htm> (2017.05.02.)

¹⁵ Csapó 2015, 35.

¹⁶ Kvtv. 101. § (1) bekezdés.

¹⁷ Csák Csilla: Gondolatok a szennyező fizet elvének alkalmazási problémáiról, *Miskolci Jogi Szemle*, 2011/Különszám, 39.

¹⁸ Csapó 2015, 34.

¹⁹ Csapó 2015, 37.

A környezeti felelősség legszigorúbb felelősségi szabályait a büntetőjogi Kódex²⁰ - a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelvnek megfelelően²¹ - állapítja meg, amely környezetvédelmi szabályok a büntetőjog speciális alapelveinek érvényesüléséből is eredően, mint ultima ratio²² szolgálnak azon környezethasználatot eredményező magatartások szankcionálásáért, amelyek társadalomra veszélyessége már olyan fokú, hogy nem elegendő a más jogszabályokban meghatározott szankciók alkalmazása és azok bűncselekménnyé minősítése és büntetése szükségeltetik.

A környezetvédelem elsődleges szankciói a közigazgatási jog és a polgári jog síkján mozognak. A közigazgatási felelősség valamely közigazgatási jogi norma, vagy kötelező közigazgatási határozat megsértése esetén merülhet fel, amely kötelezettségzegő vagy tilalomba ütköző magatartások megalapozzák a közigazgatási jogellenességet. Ennek következménye a kikényszeríthető közigazgatási szankció, amelyek többfélék lehetnek. A joghátrányok között a kötelező, korlátozó és tilalmazó jellegű rendelkezések kettős arculatot mutatnak. Megjelenik egyrészt a környezethasználó kötelezettségei között, mint a környezet használata során tanúsítandó magatartás, amely nem feltétlenül kíván meg jogsértő magatartást, de normasértés esetén szankcióként is alkalmazhatóak. A közigazgatási szankció másik formája, amely mindig normasértés esetén alkalmazandó a közigazgatási bírság.²³ E szankció minden esetben pénz fizetésére kötelezést jelent, amely leggyakrabban akkor alkalmazandó, ha a jogsértő a normasértésen túl valamilyen anyagi előnyre is szert tesz. A közigazgatási anyagi jogi szankció elsősorban a jogsértő személyére való represszív és egyéni preventív hatásán keresztül fejt ki célját, de nem elhanyagolható a generális preventív jellege sem.²⁴ A Kvtv. objektív alapokra helyezi a közigazgatási felelősséget és csak nagyon szűk körben biztosít kimentést jogsértés esetén,²⁵ azonban a jogi felelősség alóli mentesülés esetén is köteles megtenni a törvényben felsorolt kárelhárító és kárcsökkentő intézkedéseket.²⁶ A témánk szempontjából ennek jelentősége abban jelentkezik, hogy mentesülés esetén, illetve mentesülés hiányában egyaránt, ki viseli a kötelezettségek teljesítése során felmerült költségeket, illetve a felelősség alapján megállapított anyagi szankciót.

²⁰ Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény XXIII. fejeztében meghatározott bűncselekmények;

²¹ Görgényi Ilona: A környezet és a természet elleni bűncselekmények, in: Horváth Tibor és Lévay Miklós (szerk.), *Magyar Büntetőjog Különös Rész*, Budapest, Wolters Kluwer Kft., 2013, 281.

²² Görgényi 2013, 282.

²³ Csapó 2015, 199.

²⁴ Christján László: A közigazgatási büntetőszankciók rendszere, in: <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/14204/file/A%20k%C3%B6zig.b%3%BCntet%C5%91szanci%C3%B3k%20rendszere.pdf> (2017.01.03.).

²⁵ Kvtv. 102/A.§ (1) bekezdés alapján: környezethasználó mentesül a közigazgatási jogi felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a környezetveszélyeztetés vagy a környezetkárosodás a) fegyveres összeütközés, háború, polgárháború, fegyveres felkelés, illetve természeti katasztrófa; b) jogerős, kötelezést tartalmazó hatósági vagy bírósági határozat végrehajtásának közvetlen következménye.

²⁶ Kvtv. 102/A. § (7) bekezdés

A jogszabály e költségek viselésére egyetemlegesen kötelezi annak az ingatlanak a mindenkori tulajdonosát és birtokosát, amelyben a környezetkárosító, környezetveszélyeztető tevékenységet folytatták a környezetkárosodás, illetve környezetveszélyeztetés bekövetkezésének időpontjában.²⁷ A tulajdonos mentesül az egyetemleges felelősség alól, ha a jogsértő személyét, azaz a környezethasználót megnevezi és bizonyítja, hogy a felelősség nem őt terheli.²⁸ Ez esetben kizárólag őt kötelezi a törvény a megtérítésre, azonban ha erre nem rendelkezik megfelelő vagyonnal, a központi költségvetés – a környezethasználó ingatlanán (kivételesen ingóságain) alapított jelzálogjog és elidegenítési és terhelési tilalom egyidejű bejegyzésével – megelőlegezheti a költségeket, azonban végső soron mindig a környezethasználó köteles e költségek viselésére.²⁹ A későbbiekben megválaszolásra kerülő kérdésként kell feltenni, melyek azok a költségek (esetleg minden költség ilyen), amelyek megtérítésére egy relatív szerkezetű jogviszony alapján harmadik személy helyállása igényelhető? A környezethasználó számára milyen jogi lehetőségek, pénzügyi biztosítékok állnak rendelkezésre a helyállás kockázatának áthárítására?

2. A környezetjogi felelősség magánjogi aspektusai

A környezet igénybevétele, illetve használata önmagában is nagy kockázatot hordoz a környezet eredeti állapotának megtartásában, azon magatartásokkal összefüggésben, amelyek nem állnak meg a jogszerűség talaján.³⁰ Ezzel összefüggésben nagyon gyakran merülnek fel károk és ezek akár olyan mértékűvé is válhatnak, amelyek rendkívüli mértékű vagyoni kárt³¹ idéznek elő.³² A kártérítési felelősség megállapításának szabályát a Kvtv. 103.§ (1) bekezdése a Ptk. szabályaira való utalással határozza meg azzal, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályokat tartja alkalmazandónak. A Ptk. 6:535. § (2) bekezdése pedig egyértelműsíti, miszerint: „A veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel az is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.” A szabály értelmezése alapján, amelyet a `vörösiszap-katasztrófa' kártérítési perében a Fővárosi Ítéltábla³³ is kimondott, a veszélyes üzemi felelősség szabályainak alkalmazása nem a fokozottan veszélyes tevékenység folytatásából fakad, hanem önmagában a tevékenység környezetveszélyeztető, emberi környezetre veszélyes jellege alapozza meg a veszélyes üzemi normák alkalmazását.³⁴

²⁷ Kvtv. 102.§ (1) bekezdés

²⁸ Kvtv. 102.§ (2) bekezdés

²⁹ Kvtv. 102/B. § (1)-(5) bekezdések

³⁰ Csák 2012, 183.

³¹ Mindemellett nem elhanyagolható, sőt nagy gyakorlati potenciállal bír a környezet szennyezésével okozott személyiségi jogsértések megítélése, amelyek kiküszöbölésére az új Ptk. által bevezetett – a nem vagyoni kártérítést felváltó - sérelemdíj jogintézménye szolgál.

³² Tarr 1999, 410.

³³ ÍH 2013.66.

³⁴ Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015, 363.

A Kvtv. 102.§ (1) bekezdése alapján a felelősség annak az ingatlanak a mindenkori tulajdonosát és birtokosát egyetemlegesen terheli, amelyen a környezetkárosodást előidéző, illetve környezetveszélyeztető tevékenységet végeztek annak bekövetkezésének időpontját követően. Ez a norma nem közvetlen felelősségi szabály, hanem helytállási jellegű, tehát az ingatlan tulajdonosa akkor is felelős, ha ténylegesen környezetszennyező tevékenységet nem végez.³⁵ A felelősség alól csak akkor mentesül, ha megnevezi az ingatlan tényleges használóját és kétséget kizáróan bizonyítja, hogy felelősség őt nem terheli.³⁶ A gyakorlatban nagyon gyakran merül fel az a helyzet és e tekintetben számos bírósági ítélet született, amelyben megállapították az ingatlan tulajdonosának és használójának egyetemleges felelősségét. A törvény az ingatlan tulajdonosára rendkívül nehéz bizonyítási terhet ró azzal, hogy bizonyítani köteles a használat kizárólagosságát, illetve az okozatos felelősséget.³⁷

3. A környezeti károkért való felelősség magánjogi biztosítékai

A környezeti károk miatt a károkozó terhére kiszabott anyagi szankciók végrehajtása nagyon gyakran akadályokba ütközik. A kiszabott közigazgatási bírságok vagy megállapított kártérítési összegek megtérítésére³⁸ gyakran nem elegendő a tevékenységet gyakorló gazdálkodó szervezet vagyona.³⁹ Az is gyakori helyzet, hogy a szervezet ismeretlen, vagy felszámolási eljárás során megszűnt, ekkor törvényi kötelezettségként előírtan az államnak kell viselnie a környezet helyreállítási költségeit, amely jelentős terhet ró a központi költségvetésre.⁴⁰ Ezt felismerve az Európai Unió jogalkotója megalkotta a környezeti felelősségről szóló irányelvet,⁴¹ amelyben a tagállamok kötelezettségévé tette olyan nemzeti jogszabályi környezet kialakítására irányuló intézkedések megtételét, amelyben ösztönözik a – főként környezethasználattal kapcsolatos tevékenységet végző – gazdasági szereplőket, hogy megfelelő biztosítással vagy más pénzügyi biztosítékokkal rendelkezzenek. Mindemellet a pénzügyi biztosítékok piacának ösztönzésére is törekedniük kell, hogy megtegyék azokat a szükséges intézkedéseket, kialakítsák a piaci termékeket annak érdekében, hogy a gazdaság alanyai számára megfelelő fedezettel rendelkezzenek.⁴²

³⁵ Csák 2012, 56.

³⁶ Kvtv. 102. § (2) bekezdés

³⁷ Csák 2012, 57.

³⁸ Megjegyzés: a környezeti károkért való felelősség egyes jogágakban történő szankcionálása elválhat egymástól, így adott esetben minden lehetséges szankció kiszabására is sor kerülhet.

³⁹ A környezeti kárfelelősség természetesen nem kizárólag a gazdálkodó szervezeteket érinti, bár kétség kívül az ő tevékenységük a legmeghatározóbb. Az Európai Unió Bizottságának készített jelentés alapján 2007 és 2013 közötti időszakban 563 olyan kéresem történt, amely az EU irányelv hatálya alá esik. Ebből azonban 150 esetben ismeretlen vagy természetes személy volt a szennyező, károkozó.

⁴⁰ Csák 2012, 185.

⁴¹ 2004. április 21-i 2004/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

⁴² Csák 2012, 186.

Annak ellenére, hogy a jogszabályi környezet többé-kevésbé kialakításra került a statisztikai adatok alapján a gazdálkodó szervezetek évről évre kevesebb környezetvédelmi beruházási költséget fordítanak mind a közvetlen⁴³ mind az integrált⁴⁴ környezetvédelmi beruházásokra. A legutóbbi adatok alapján 2013-ban a nemzetgazdaság szereplői 127 milliárd forintot költöttek a környezetszennyezés, környezetkárosítás megelőzésére, enyhítésére, vagy elhárítására, amely 10%-kal kevesebb, mint az azt megelőző évben.⁴⁵

Ez a beruházási összeg az Európai Unió irányelvének meghozatalát követő évben (2005) még több mint 200 milliárd forint volt, ehhez képest 10 év alatt 38%-kal csökkent ez a mutató.⁴⁶ Az összberuházás 89%-át a közvetlen környezetvédelmi beruházások tették ki, míg a maradék 11%-ot a termelési eljárás megváltoztatásával járó integrált környezetvédelmi beruházások képezték.⁴⁷ Ebből is látható, hogy a gazdasági szereplők nem tesznek olyan újító, intézkedéseket, nem alkalmaznak olyan új integrált eljárásokat, amelyek a termelésüket változtatják meg, kevésbé törekednek a termeléssel történő környezetveszélyeztetés minimalizálására, hanem inkább a már kialakult környezeti károk enyhítésére, elhárítására törekednek, ami sokkal kedvezőtlenebb, mintha eleve nem tennék ki a környezetet szennyező, károsító hatásoknak. Ráadásul ez ellentétben van az EU irányelv és a Kvtv. elsődleges céljával is. Ennek ellenére elenyésző azon gazdasági társaságok köre és száma, amelyek megfelelő pénzügyi biztosítékkal rendelkeznek egy ilyen esetlegesen keletkező károk helyreállítási költségeinek finanszírozására. Ennek oka lehet, hogy a vállalkozások nem ismerik fel az ilyen károk bekövetkezésének kockázatát, vagy felismerik ugyan, de a vállalkozás irányítása a kockázat bizonytalanságának magas foka miatt nem tudja megfelelően kezelni azokat és esetlegesen költségvetési forrást biztosítani ezek kiküszöbölésére.

A beruházásokkal kapcsolatban megemlíthető, hogy állami, jogalkotói szinten már sor került különböző környezetvédelmi beruházásokat ösztönző jogszabályi rendelkezések megalkotására,⁴⁸ mégpedig az adókedvezmények körében.⁴⁹

⁴³ A közvetlen környezetvédelmi beruházások olyan beruházások, amelyek nem, vagy csak kis mértékben változtatják meg a termelési folyamatot, s ezek elsődleges célja a szennyezések, a környezetkárosítások mérséklése, elhárítása, ellenőrzése.

⁴⁴ Az integrált környezetvédelmi beruházások olyan beruházások, amelyek a termelés technológiai folyamatát megváltoztatják. Olyan eljárások termelésbe történő beépítését jelenti, amelyek segítségével kevesebb szennyező anyag kerül a környezetbe, illetve kisebb környezetkárosítás valósul meg, mint az eljárás nélkül.

⁴⁵ A Központi Statisztikai Hivatal 2014. december 15. napján 'Statisztikai Tükör'-ben megállapított adatai alapján, in: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kornyraford/kornyraford13.pdf> (2017.07.01.)

⁴⁶ A Központi Statisztikai Hivatal 2010. február 23. napján kiadott 'Statisztikai Tükör' című folyóirata, in: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kornyorkep08.pdf> (2017.07.01.)

⁴⁷ A Központi Statisztikai Hivatal 2014. december 15. napján kiadott 'Statisztikai Tükör' című folyóirata, in: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kornyraford/kornyraford13.pdf> (2017.07.01.)

⁴⁸ Vö. a 2014. évi XXV. törvénnyel módosított a társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény 4. § 28. pont, valamint 22/B.§ (1) bekezdés d) pont.

Úgy gondolom, hogy ez is egy olyan lehetőség, amelynek ösztönzőleg kellene hatnia a vállalkozásokra, ennek ellenére – ahogy a fenti statisztika is alátámasztja – Magyarországon csökkenés mutatható ki a foganatosított környezetvédelmi beruházások körében, ráadásul ugyanez a statisztika uniós szinten sem sokkal jobb.⁵⁰

A környezetvédelemről szóló 1995. évi LIII. törvény 101. § (5) bekezdése szerint „a környezethasználó külön kormányrendeletben meghatározott tevékenységéhez környezetvédelmi biztosíték adására köteles, valamint a tevékenységével okozható előre nem látható környeztkárosodások felszámolása finanszírozásának biztosítása érdekében környezetvédelmi biztosítás kötésére kötelezhető.” A törvény szerint a környezetvédelmi biztosítékadáshoz kötött tevékenységeket, a biztosíték formáját, mértékét, felhasználásának feltételeit, nyilvántartását a Kormány rendeletben állapítja meg.⁵¹ A Kormány ennek szabályozására irányuló törekvése 2007-ben egy Kormányrendelet javaslat⁵² (a továbbiakban: Javaslat, Tervezet) formájában megindult, de a mai napig nem került elfogadásra. A Javaslat alapján a biztosítékadási kötelezettség azt a jogi személyt (jogi személyiség nélküli gazdálkodó szervezetet), illetve természetes személyt terheli, amely vagy aki i) jelentős környezeti kockázatú tevékenységet folytat, illetve ilyen létesítményt üzemeltet, ii) a hulladéklerakással, valamint a hulladéklerakóval kapcsolatos egyes szabályokról és feltételekről szóló külön jogszabályban meghatározott hulladéklerakót üzemeltet, vagy iii) jelentős mértékű környeztkárosodás esetén a környezeti kármentesítésről rendelkező jogszabály alapján kármentesítésre kötelezett.⁵³

A környezetjogi károk megtérítésének magánjogi biztosítékainak köre sokkal tágabb, mint azoknak csupán a biztosítási szerződésre való szűkítése. E mellett – a Tervezet alapján⁵⁴ – környezetvédelmi biztosíték lehet pénzintézet által nyújtott bankgarancia, illetve pénzintézetnél erre a célra lekötött, elkülönítetten kezelt pénzüsszeg,⁵⁵ de a kezességi szerződés intézménye sem hanyagolható el. Bármelyik formáját választja a környezethasználó a biztosítékképzésnek, annak további anyagi terhei lesznek, ugyanis ezek folyamatos fenntartása díj és költségfizetési kötelezettséggel jár. E költségek megtérítését végső soron a fogyasztók terhére róják, mivel e költségek, díjak összege beépítésre kerülnek a kínált termékek, nyújtott szolgáltatások ellenértékébe.⁵⁶

⁴⁹ Erdős Éva: A beruházás ösztönzés és a környezetvédelem, in: Raisz Anikó (szerk.): *A nemzetközi környezetjog aktuális kibívásai*, Miskolc, Miskolci Egyetem, 2012, 48.

⁵⁰ Vö. European Commission (DG Environment) Service contract for assessing the potential emission reduction delivered by BAT conclusions adopted under the directive on industrial emissions, in: https://circabc.europa.eu/sd/a/44aaf4c4-d716-4f02-91ab-a526b07ee6b7/Final%20report_20150501.pdf (2017.04.26.)

⁵¹ Kvtv. 101. § (6) bekezdés

⁵² A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium KvVM/KJKF/760/2007. számú javaslata Tervezet a környezetvédelmi biztosítékról szóló kormányrendeletéről.

⁵³ Tervezet 1. §

⁵⁴ Tervezet 5. § (1) bekezdés a)-c) pont.

⁵⁵ Balázs & Kovácsits ügyvédi társulás honlapja: Környezetvédelmi biztosíték, in: <http://www.bakolegal.com/magyar/kornyeztvedelmi-biztositek/> (2017.01.05.)

⁵⁶ Csák 2012, 188.

A környezetvédelemmel kapcsolatos biztosítások között különbséget tehetünk a környezetvédelmi biztosítás és a környezetszennyezési felelősségbiztosítás között. Mindkét jogviszony jellemzője, hogy a szerződő fél/biztosított⁵⁷ pozíciójában olyan jogi személy, gazdasági társaság áll, amely – az általános és szükséges mértéktől magasabb szintű – környezethasználattal⁵⁸ együtt járó tevékenységet végez, amely nem azonos (attól tágabb) a környezet igénybevételével.⁵⁹ A kettő közötti alapvető különbség, hogy előbbi megkötésére – biztosítási kötelezettségként előírva – külön jogszabályban meghatározott tevékenységet⁶⁰ végző szervezetek kötelezve vannak,⁶¹ míg utóbbi fakultatív vállalás alapján a gazdasági szervezetek számára a tevékenységük körében véletlenszerűen bekövetkező károk fedezetére szolgál. A biztosítás alapvető mechanizmusa az előre meghatározott kockázatok összegyűjtése (a veszélyközösség kialakítása) és annak diverzifikálása.⁶² A kockázatok sokszínűek lehetnek, amelyek mindig bizonytalanságon alapulnak.⁶³ Ennek mentén mindkét biztosítási formánál ugyanazzal a problémával szembesül a biztosító. A kockázati bizonytalanság nagy mértéke miatt rendkívül nehéz meghatározni a kockázat átvállalásának matematikai mutatóit. A környezetszennyezéssel járó tevékenységek köre meghatározhatatlan, ezzel együtt kiszámíthatatlan, előre nem látható mértékű károk keletkezhetnek egyes tevékenységek gyakorlása során, s még az azonos tevékenységekből is eltérő mértékű károk keletkezhetnek, így sokkal magasabb kockázati mutatóval kell számolniuk a biztosítóknak a kockázatok összekapcsolása során.

A környezeti károkért való felelősség nem csupán magánjogi szempontból nyert szabályozást, valamint a kárfelelősség felmerülése és megállapítása nem csak a polgári jog alapján vonhat maga után fizetési kötelezettséget. Erre tekintettel nem kizárólagosan a polgári jogi szankciók esetén képzelhető el e kötelezettségekért való helytállás átvállalása, hanem bármely más diszciplína alapján kiszabott szankció kockázata is porlasztható biztosítási szerződéssel. A relatív szerkezetű jogviszonyban, amelyben érvényesülő szabályok diszpozitívak, a biztosítási szerződés az abban meghatározott biztosítási esemény bekövetkezése esetére nyújt jogi biztonságot a biztosítottnak, amely esemény meghatározása nincs 'kőbe vésve', azt a felek szabadon állapíthatják meg.

⁵⁷ Habár a gyakorlatban e két pozíció külön válhat egymástól, az egyszerűbb megértés miatt a továbbiakban együtt „biztosítottként” kezelem.

⁵⁸ Kvtv. 4. § 9. pontja alapján környezethasználat: a környezetnek vagy valamely elemének igénybevételével, illetőleg terhelésével járó tevékenység.

⁵⁹ Kvtv. 4. § 4. pont alapján a környezet igénybevétele: a környezetben változás előidézése, a környezetnek vagy elemének természeti erőforráskénti használata.

⁶⁰ A Kvtv. 110. § (7) bekezdés 4. pontja alapján felhatalmazást kap a Kormány azon tevékenységek meghatározására, amelyek kizárólag környezetvédelmi biztosítás megkötése esetén végezhető.

⁶¹ Ilyen biztosítási kötelezettséget ír elő például a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény 71. § (1) bekezdése; valamint az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény 54. § (1) bekezdése.

⁶² Szalai Ákos: Prevenció és reparáció a kártérítési jogban – a kártérítési jog és alternatívái a két cél szolgálatában, *Állam- és Jogtudomány*, 2014/3, 41.

⁶³ Barnóczki Péter: A kockázatvállalás korlátozása a hazai jogi szabályozásban, in: <http://jesz.ajk.elte.hu/barnoczki51.pdf> (2017.05.04.)

A diszpozitivitására, valamint arra tekintettel, hogy a biztosító nem kártérítést fizet, hanem szerződés alapján helytáll, a biztosító szabadon állapíthatja meg azt is, hogy mit tekint kárnak, így akár egy polgári jogon kívüli szankciót is a kár fogalma alá vonhat. A gyakorlatban azonban az jellemző, hogy a biztosítók a biztosítás fedezete alól rendszerint kizárják az ilyen jellegű költségeket. Ezzel szemben kivételesen találkozhatunk olyan biztosítói ajánlattal is, amelyben – nagyobb biztosítási díj vállalása esetén – a biztosító vállalja a közigazgatási felelősség megállapítása esetén kiszabott szankciókért való helytállást is.⁶⁴

3.1. A környezetvédelmi biztosítás

A környezetvédelmi biztosítás nem a legismertebb biztosítási termék, amely jellegéből adódóan a biztosítási piacon sem tölt be nagy szerepet. Azon vállalkozások köre, amelyeket tevékenységükből kifolyólag jogszabály kötelez ilyen biztosítás megkötésére, rendkívül kockázatos, előre nem látható károkat okozó környezetveszélyeztető tevékenységet végeznek. Azzal, hogy e tevékenységek végzése eredményeképpen keletkező környezeti károk palettája széles és előre szinte nem is határozható meg,⁶⁵ olyan kockázatokat hordoznak magukban, amelyek megfelelő biztosítására nincs minden irányból elfogadható biztosítási konstrukció, és minden igényt (biztosítási piac igénye, vállalkozások igényei) kielégítő szabályozás. Ez utóbbit támasztja alá az is, hogy még mindig nem született meg a környezetvédelmi biztosítás közös szabályait rögzítő kormányrendelet. A Tervezet 1. számú melléklete taxatív felsorolja az ilyen jellegű, kockázatos környezetveszélyeztető tevékenységeket, valamint – egytől ötig terjedő skálán – meghatározza azok veszélyességi szorzóját, amelyek a környezetvédelmi biztosíték mértékének, összegének kiszámításánál játszanak fontos szerepet, mint a kockázati mutató eleme.⁶⁶ Annak ellenére, hogy e Tervezet nem került elfogadásra a biztosítók számára iránymutatásként szolgál, és ezt felhasználva saját kockázat-felmérési stratégiájuknak megfelelően mérik fel a biztosítható kockázatok mértékét, megszervezik a veszélyközösséget, képezik saját céltartalékjaikat és határozzák meg a biztosítási díj mértékét.

3.2. A környezetszennyezési felelősségbiztosítás

Azon gazdálkodó szervezetek számára, amelyek a tevékenységük során környezetre veszélyes anyagokat használnak, ajánlott a tevékenységükkel okozott károk fedezetére környezetszennyezési felelősségbiztosítás kötése.

⁶⁴ <https://www.allianz.hu/hu/uzleti-ugyfelek/kornyezetszennyezesi-felelossegbiztositas.html/> (2017.01.03)

⁶⁵ Csák Csilla: A környezeti károk tipológiája, *Miskolci Jogi Szemle*, 2012/2, 17.

⁶⁶ Tervezet 2. számú melléklete a környezetvédelmi biztosíték mértékének meghatározása jelentős környezeti kockázatú tevékenységeknél, illetve létesítményeknél.

A Ptk. 6:470.§-ban szabályozott felelősségbiztosítási szerződés fogalma⁶⁷ alapján a környezetszennyezési felelősségbiztosítási szerződés fogalma a következőképpen definiálható: a környezetszennyezési felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított (aki rendszerint a környezethasználó gazdasági társaság) követelheti, hogy a biztosító a szerződésben meghatározott módon és mértékben mentesítse őt olyan kár, illetve sérelemdíj megfizetése alól, amelyre jogszabály értelmében köteles. A fogalom értelmezéséből adódóan nem kizárólag jogi személyek köthetnek ilyen szerződést, de a szerződés specialitásából adódóan a nem-élet biztosítási piacon a biztosítók által nyújtott ilyen jellegű termékek alanyi hatálya szinte kivétel nélkül a gazdálkodó szervezetekre terjed ki. A felelősségbiztosítás alapvető funkciójából eredően annak célja a biztosított vagyonának megóvása egy kárkifizetés miatt beálló vagyonsökkenéstől. A károsult számára is sokkal biztosabb a kárának megtérülése, ha a károkozó felelősségbiztosítással rendelkezik. A környezethasználattal kapcsolatban egyre gyakrabban merülnek fel károk, ennek ellenére a környezetszennyezési felelősségbiztosítás piaca elenyésző a többi nem-életbiztosítási ágazati biztosításokhoz képest.

A következőkben a környezetszennyezési felelősségbiztosítási szerződésekben alkalmazott speciális szerződési rendelkezéseket mutatom be, amelyeket a kutatás során górcső alá vett gyakorlatban alkalmazott felelősségbiztosítási szerződések – az egyes biztosítók által alkalmazott általános szerződési feltételekhez képest – speciálisan határoznak meg.

Az első és legfontosabb a szerződés 'substratumának', a kockázatviselés közvetlen tárgyának, azaz a biztosítási érdek körének pontos meghatározása, amely nélkül a szerződés érvényesen létre sem jöhet. A modern jogtudomány egyértelműen állást foglal a mellett, hogy a biztosítási jogviszony tárgya a biztosított oldalán felmerülő érdek, amelynek megóvása a cél. A felelősségbiztosítások körében a biztosított érdeke a kár megtérítése alóli mentesítés. A közvetlen tárgy esetében a biztosítás mindaddig egy helytállási kötelezettség, amíg a szerződésben pontosan meghatározott biztosítási esemény, azaz a jövőben potenciálisan felmerülő felfüggesztő feltétel bekövetkezik, s ezt követően beáll a biztosító helytállási kötelezettsége, tehát a jogviszony átalakul dare szolgáltatássá.⁶⁸ A környezetszennyezési felelősségbiztosítás tekintetében ez a biztosítási érdek a környezetveszélyeztető tevékenységgel⁶⁹ okozott károk megtérítése alóli mentesítés. Nagyon fontos kiemelni, hogy a biztosító csak akkor kötelezhető helytállásra, ha a környezethasználó a magyar jogszabályok szerint felelősséggel tartozik a környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott környezetkárosodásért.⁷⁰

⁶⁷ Ptk. 6:470. § szerint: „Felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított módon és mértékben mentesítse őt olyan kár megtérítése, illetve sérelemdíj megfizetése alól, amelyre jogszabály értelmében köteles.”

⁶⁸ Csákö Györgyi: *A károsult védelme a felelősségbiztosításban*, PhD értekezés, Miskolc, 2000, 45-46.

⁶⁹ A környezetveszélyeztető tevékenység alatt mind a tevéssel és a mulasztással megvalósuló magatartást is érteni kell, amely környezetkárosodást idéz el.

⁷⁰ A gyakorlat környezetkárosodásnak tekinti a környezetben, illetve valamely környezeti elemben (pl. föld, víz, levegő) közvetlenül vagy közvetve bekövetkező, mérhető, jelentős kedvezőtlen változást.

A környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárért való helytállásnak rendszerint három további feltételét határozzák meg a biztosítók, nevezetesen, hogy I) a kár előre nem látható; II) hirtelen, váratlan, balesetszerű volt; III) továbbá, hogy az a normális üzemi folyamattól eltérő eseményre volt visszavezethető. Ilyen a feltételeknek megfelelő kárként lehet kezelni például, ha egy üzem telepén lévő olajos hordó véletlenül felborul és az olaj a közelben folyó patak vizébe kerül és azzal szennyeződik. Erre tekintettel az előre látható károkra nem vonatkozik a biztosítási fedezet.⁷¹

A felelősségbiztosítási szerződés fontos részét képezi a biztosítási fedezet körének és mértékének meghatározása, azaz, hogy milyen károk bekövetkezése esetén áll helyt a biztosító, s a bekövetkezett károk teljes összege, vagy annak csak egy részének mértékéig. A környezeti károk fogalmát, annak körét az új Ptk. sem vállalta meghatározni, s a környezeti felelősséggel foglalkozó nemzetközi, uniós dokumentumok is leginkább a nemzeti szabályozásra bízzák a károk körének meghatározását.⁷² A vizsgált szerződésekből következtetve általában azt mondhatjuk, hogy minden olyan személyi, dologi kárra, illetve sérelemdíjra, amelyre a biztosító – az alább vizsgálatra kerülő – kizárást nem alkalmaz. A környezeti károk szempontjából érdekesebb kérdést vet fel annak vizsgálata, hogy milyen mértékig terjed a biztosítási fedezet, milyen biztosítási összeget határoznak meg. A biztosítási összeg az a legmagasabb összeg, amelyet a biztosító biztosítási eseményenként a károsultnak kifizet. Tekintettel arra, hogy a környezethasználattal, környezet igénybevétellel olyan bizonytalan, előre kiszámíthatatlan jellegű és mértékű károk keletkezhetnek, nagyon gyakran a biztosítási összeg maximum mértékének kifizetése esetén sem elegendő a teljes kár (sok esetben annak egy töredék részének) fedezetére.

A biztosítási összeg vizsgálata körében, a felelősségbiztosítás funkciójával való kapcsolatát érdemes kiemelni. A szerződés jellege alapján, illetve a biztosítási fedezet körébe vont kockázatot tekintve a szerződés célja, hogy a károkozó, tehát a potenciális környezetszennyező vagyont megóvja egy vagyonsökkenéstől, azonban a helytállása a biztosítási szerződésben meghatározott maximális összegre (biztosítási összeg) korlátozódik. E tekintetben tehát preventív jelleget tükröz. A funkció körében nem csupán a károkozó, hanem a potenciális károsult személyét is vizsgálni kell, hiszen amennyiben bekövetkezik az a biztosítási esemény, amely indukálja a biztosító helytállását, a károkozás során beállott vagyoneletelődést orvosolni szükséges. Így e körben a károsult szempontjából⁷³ a felelősségbiztosítási szerződés reparatív jelleget hordoz. Ha a felelősségbiztosítási szerződés funkcióját összevetjük a biztosítási összeggel és ezt a potenciálisan felmerülő – és adott esetben óriási mértékű –

⁷¹ Bárczay András – Csillag György: *A vállalkozási kockázat mérséklésének biztosítási és banktechnikai lehetőségei az építőiparban*, ÉGSZI, Budapest, 1988, 22.

⁷² Csák 2012, 250.

⁷³ A károkozó/biztosított oldalán felmerülő reparáció abban az esetben jön szóba, ha az okozott kárt a biztosított még a biztosító helytállása előtt megtérítette a károsultnak. Az előzetes hipotézisem alapján ez a legkritikább esetben fordul elő, hiszen nagyon gyakran olyan mértékű károk megtérítéséről beszélhetünk, amelyeket még részben sem tud megtéríteni a károkozó. Egyebekben fő szabály szerint a biztosító a károsultnak teljesíti a kár mértékének kifizetését.

környezetszennyezésből eredő károk, valamint annak tükrében vizsgáljuk, hogy a Kvtv.⁷⁴ és önmagában a környezetvédelem egyik alapvető célja a környezet szennyezésének és károsodásának megelőzése, akkor felmerül a kérdés, hogy a felelősségbiztosítás preventív funkciója mennyiben porlasztja el a károkozó olyan irányú magatartását, amely megfelel e céloknak.

A biztosítás fedezetének pontos meghatározása elengedhetetlen, hiszen nem mindegy a biztosító, de a biztosított szempontjából sem, hogy melyek azok a károk, amelyekre kiterjed, s melyekre nem terjed ki a biztosítási fedezet. Ennek indoka, hogy meghatározott legyen azon károk köre, amelyek bekövetkezése esetén a biztosító helytáll, hiszen a biztosítók rendre alkalmaznak *kizárásokat és korlátozásokat*. Ezek olyan kockázatokat rejtő események, amelyek önmagukban is külön biztosítási módozatként szerepelnek, de leggyakrabban a kockázat rendkívüli nagysága, vagy annak fel nem mérhetősége miatt alkalmazzák kizárásként.⁷⁵ A környezetszennyezési felelősségbiztosítás specialitására tekintettel a biztosítók az általában alkalmazott kizárások mellett (pl. hasadó anyagok robbanásából, nukleáris reakcióból eredő károk; háború, zendülés, sztrájk, szeparatista cselekményből eredő károk; szükséghelyzetben okozott károk stb.) további a biztosítási eseménnyel összefüggésbe hozható kizárásokat alkalmaznak, ilyenek:

(a) Magukban a környezetkárosodást előidéző dolgokban keletkezett károk. Nem indokolt ugyanis a károkozó vagyonában okozott károk megtérítése, hiszen a felelősségbiztosítás alapvető jellegével ellentétes a biztosított kárainak megtérítésének lehetősége. Az ilyen károk fedezetére a tevékenységet végző szervezet általános összkockázatú (all risk) kárbiztosítási (vagyonbiztosítás) szerződést köthet, amely alapján megtérülhet a tevékenysége végzéséhez használt gépekben, berendezésekben, anyagokban, árukban keletkezett károk.

(b) A lassú, folyamatos vagy rendszeresen ismétlődő, továbbá a nem hirtelen és előre látható módon bekövetkezett károk.

(c) Hulladéklerakó, vagy hulladéktároló működtetése során okozott károkat. E tekintetben megjegyzem – ahogy már volt róla szó – kötelező törvényi előírás alapján környezetvédelmi biztosítás megkötése szükséges (61. lj.).

(d) Az üzem működéséhez elkerülhetetlen, szükséges környezeti beavatkozásból eredő károk.

(e) A biztosított alvállalkozói által okozott károk (erre külön záradékban kiterjeszthető a biztosítási fedezet) stb.

A kizárásokban megjelölt károkra nem terjed ki a biztosítás fedezet, így a biztosított nem is követelheti azok megtérítését. A biztosító azonban köteles az ezen felüli károkért helytállni, amennyiben nem mentesül a helytállási kötelezettség alól. A biztosítók a környezetszennyezési felelősségbiztosítási szerződésben nagyon gyakran alkalmaznak speciális mentesülési rendelkezéseket, így például a biztosító szolgáltatási kötelezettség alóli mentesülését eredményezi, ha a környezethasználó jogszabályba, illetve hatósági határozatba foglalt, a környezet védelmét szolgáló előírást súlyos megszeg, valamint a jogszabályban, illetve hatósági határozatban megállapított

⁷⁴ Kvtv. 2. § (2) bekezdés a) pont

⁷⁵ Csákó 2000, 87.

határértékek túllépése miatt környezetvédelmi bírsággal sújtják. Előbbi esetre példaként szolgál a jogszabály által előírt kármegelőzési, kárenyhítési, kárelhárítási kötelezettség megszegése,⁷⁶ vagy környezeti kár bekövetkezése esetén hatósági határozatban történő előírás ellenére ezen kötelezettségek nem teljesítése. Az utóbbi mentesülés esetében pedig elmondható, hogy egy relatív jogviszony alapján fennálló biztosítási kötelezettség kifejezetten a közigazgatási felelősség esetén alkalmazott közigazgatási bírságot kiszabó hatósági határozat jogerőre emelkedésének hatására nem áll be. A kármegelőzési, a kárenyhítési és a kárelhárítási kötelezettség betartására, a kár mérséklésére ösztönző hatással van a biztosítók által gyakran alkalmazott önrészesedés, amelynek a biztosítási gyakorlatban több módoszata alakult ki.⁷⁷ Mindemelllett a Ptk. mentesülési szabályai sem hagyhatók figyelmen kívül, így a közlési és változásközlési kötelezettség,⁷⁸ valamint a biztosítási esemény bekövetkezése esetén fennálló bejelentési kötelezettség⁷⁹ megszegése. Nem áll be a biztosító szolgáltatási kötelezettsége abban az esetben sem, ha a kár bekövetkezése a szerződő, a biztosított, továbbá a velük közös háztartásban élő hozzátartozójuk, üzletvezetésre jogosult tagjuk vagy az általános szerződési feltételben meghatározott munkakört betöltő alkalmazottjuk, tagjuk vagy megbízottjuk; vagy a biztosított jogi személynek az általános szerződési feltételben meghatározott vezető beosztású tisztségviselője vagy a biztosított vagyontárgy kezelésére jogosított tagja, munkavállalója vagy megbízottja jogellenesen, szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartással okozta.⁸⁰ Párhuzam fedezhető fel a Ptk. 6:465.§-ban szabályozott állapotmegőrzési kötelezettség és a Kvtv. 101.§ (1) bekezdés c) pontjában a környezethasználó – a környezeti kár keletkezését követően őt azonnal terhelő – kárelhárítási, kárenyhítési és a további környezetkárosodás megakadályozásának kötelezettsége között. Az állapotmegőrzési kötelezettség alapján a biztosított a biztosítási esemény bekövetkezése után a szerződésben meghatározott határidőn belül csak annyiban változtathat a környezetben, amennyiben az a kárenyhítéshez szükséges.

Végző soron szólni kell az elévülésről, amely a biztosítóval szembeni helytállási igény bírói úton történő kikényszerítését zárja ki. A biztosító helytállása nem feltétlen eredménye a károkozásnak. A károsult közvetlenül a biztosítóval szemben nem támaszthat igényt,⁸¹ csupán a biztosított követelheti a biztosító helytállását.⁸² Mindemelllett a károkozó bíróság által történő kártérítés fizetésére kötelezése sem jelenti a közvetlen biztosítói helytállást. A biztosító abban az esetben köteles helytállni – tehát a bírósági ítélet hatálya kiterjed rá –, ha a kártérítési perben részt vett, a biztosító gondoskodott a biztosított perbeli képviseléről, vagy ezekről lemondott.⁸³

⁷⁶ Kvtv. 101. § (1) bekezdés c) pont

⁷⁷ Vértesy László: *Környezetkezelés és biztosítás*; Gazdaság és Társadalom, 2013/1, 38.

⁷⁸ Ptk. 6:452. § (3)-(5) bekezdés

⁷⁹ Ptk. 6:453. §

⁸⁰ Ptk. 6:464. § (1)-(2) bekezdés

⁸¹ Újváriné Antal Edit: *Biztosítási szerződés*, in: Majoros Tünde (szerk.): *Kereskedelmi szerződések alapvető szabályai*, Budapest, Patrocinium Kft., 2015, 255.

⁸² Ptk. 6:473. § (1) bekezdés

⁸³ Ptk. 6:474. § (3) bekezdés

Míndez azt jelenti, hogy amennyiben a biztosító nem vesz részt a perben, úgy a bíróság határozata nem lesz rá nézve kötelező. Tekintettel arra, hogy biztosító helytállása egy relatív jogviszonyból ered, a helytállási igényre külön vonatkoznak az elévülés szabályai. Az új Ptk. megreformált elévülési szabályai diszpozítíven szabályozzák az elévülésre vonatkozó szabályokat, amelyből az következik, hogy a szerződő felek – kizárólag írásbeli⁸⁴ – szerződésükben ettől eltérhetnek. A biztosítók az általános szerződési feltételeikben rendszerint alkalmaznak az elévülés megváltoztatására irányuló rendelkezéseket. A kutatás során vizsgált környezetszennyezési felelősségbiztosítási szerződések általános szerződési feltételeiben a biztosítók – a követelés esedékessé válásától számított – egy éves elévülési időt határoznak meg. A felelősségbiztosítási jogviszony szempontjából a követelés esedékessé válása a biztosítási esemény bekövetkezése, amely jelen esetben a károkozás ideje.⁸⁵ A környezeti károk tekintetében különös hangsúlyt kap a kár bekövetkezési idejének megállapítása, hiszen számos esetben a környezetszennező (károkozó) magatartás és a kár felmerülésének ideje időben elválik egymástól, sőt ez akár évekig is eltarthat.⁸⁶ Ez azt jelenti, hogy a biztosított a biztosítási esemény bekövetkezését követő egy éves elévülési határidőn belül követelheti a biztosító helytállását. Attól kezdve, hogy bekövetkezik a károkozás, az elévülési idő telik, s a bírói procedúrák általános hosszát elemezve megfigyelhető, hogy csupán elvétve találunk olyan kártérítési pert, amelyben a bíróság egy éven belül jogerős ítéletet hozott volna. Tehát, ha a biztosító nem vesz részt a perben, akkor a biztosítóval szembeni helytállási igény nagyon könnyen elévülhet.⁸⁷ Ennek előnye abban ragadható meg, hogy ösztönzőleg hat a károkozóra, hogy igényét minél hamarabb érvényesítse, vagy gondoskodjon arról, hogy a biztosító részt vegyen a perben (perbehívással), mivel a biztosítói helytállás elmaradása esetén saját vagyonából kell megtérítenie a kárt, valamint ha a biztosító nem vesz részt a perben, akkor nagy eséllyel évül el az igény. A biztosítói helytállás a károsult szempontjából is előnyös, hiszen a biztosító rendelkezik olyan tőkével, amely képes fedezni a felmerült károkat és költségeket. Az ilyen rendelkezés kikötése a vázoltak és a tapasztalatok alapján mégis indokolatlan előnyt biztosít az általános szerződési feltétel alkalmazójának,⁸⁸ így alkalmas lehet a szerződési kikötés tisztességtelenségének megállapítására. Nagyon fontos ezért, hogy a biztosított eleget tegyen a kárbejelentési kötelezettségének, mivel ezzel a biztosító tudomást szerez a kárról, valamint arról, hogy fennáll annak a lehetősége, hogy valaki igényt fog érvényesíteni a biztosítottal szemben, amely a biztosító helytállásához vezethet, de elengedhetetlen az is, hogy kártérítési per esetén a biztosítót perbe hívjuk

⁸⁴ Ptk. 6:22. § (3) bekezdés

⁸⁵ Gondosné dr. Pusztahelyi Réka: *A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai (PhD értekezés)*; Miskolc, 2013, 106.

⁸⁶ Csák 2012, 18-19.

⁸⁷ Meg kell jegyezni azonban, hogy az elévült követelés nem lesz bírói úton érvényesíthetetlen, hanem a perbeli kötelezett (a biztosító) által a perben előterjesztett elévülési kifogás fosztja meg az igény kikényszeríthetőségét, amely még nem zárja ki az önkéntes teljesítés lehetőségét.

⁸⁸ Pusztahelyi 2013, 124.

Konklúzió

Összességében megállapítható, hogy Magyarország nem tett eleget – legalábbis nem megfelelően – a 2004/35/EK irányelvből eredő kötelezettségének. A környezetvédelmi biztosítékokról szóló kormányrendelet megalkotása időszerű volna, hiszen az elmúlt évek tapasztalatai alapján a környezetben egyre gyakrabban merülnek fel károk, mi több, egyre nagyobb mértékű károk jelentkeznek. Véleményem szerint a biztosítéki rendszerek közül a legbiztonságosabb módja az így felmerült károk fedezetének a kötelező környezetvédelmi felelősségbiztosítás előírása lenne. Ennek megkötésére a környezetveszélyeztető tevékenységek körének meghatározását követően, az ilyen tevékenységet végzőket kellene kötelezni a megfelelő fedezet biztosítására. Nem hanyagolható el emellett a környezetszennyezési felelősségbiztosítás megkötésének ösztönzése sem. Az önkéntes vállaláson alapuló szerződés számának növelését különböző jogalkotói és más megoldásokkal kellene elősegíteni. Előbbire példaként szolgál az adókedvezmények biztosítása, utóbbi esetében pedig az egyes biztosítók erre vonatkozó többletkedvezményei, más biztosítások kötéséhez (pl. kedvezmény a környezetszennyezési felelősségbiztosítás biztosítási díjából, amennyiben ugyanazon biztosítótársaság kezeli a környezethasználó vagyont biztosítási szerződéseit).

Garanciális jelentősége lenne az olyan előírásoknak is, amelyek már az egyes nagymértékű környezethasználattal járó tevékenységek végzéséhez szükséges engedély kibocsátását megelőző engedélyezési eljárás keretében kötelezővé tenné – az engedély kibocsátásának feltételeként – a megfelelő biztosítékadási kötelezettséget.

Tekintettel arra, hogy a környezetvédelem elsődleges funkciója a prevenció, úgy gondolom, hogy a környezetveszélyeztető tevékenységet végző gazdasági társaságoknak integrált beruházásokat kellene végezniük, amellyel a környezetterhelést csökkentenék, ezzel megakadályoznák, legalábbis lecsökkentenék egy esetleges kár felmerülésének lehetőségét. Ennek elősegítésére állami szinten kellene kialakítani és elkülöníteni olyan költségvetési forrásokat, amelyeket a környezetveszélyeztető tevékenységet végző szervezetek pályázat útján igényelhetnének, s az így elnyert pályázati forrásokat kizárólag ilyen beruházásokra használhatnának fel, ezzel is elősegítve a környezet védelmét. Megjegyzem a mindenkorai költségvetési törvények tartalmazznak ilyen jellegű pályázatok kiírásához forrásokat, azonban az előirányzatokban nagyon kis összegek kerülnek meghatározásra.

Megvalósíthatónak tartok egy olyan az állami költségvetéstől elkülönült, azonban az állam által kezelt és felügyelt *alap* (pl. Környezeti Kármentesítési Alap elnevezéssel) létrehozását, amely a környezetszennyezéssel okozott károk fedezetére szolgálna. Az alap területi hatályának kiterjesztése állami, vagy regionális szinten történne. A személyi hatályát illetően a fizetési, helyesebben a hozzájárulási kötelezettség – a területi hatálytól függően vagy az ország összes, vagy az adott régióban tevékenységet végző szervezetekre terjedne ki. Az alap költségvetésének bevételeit egy az erről szóló jogszabály által meghatározott tevékenységet végző szervezetek kötelező befizetései képeznék. A befizetések mértékét több tényező is befolyásolná. Egy bizonyos összeg éves szinten (de akár negyedéves, vagy féléves) történő befizetését írná elő, amelynek mértéke bizonyos feltételek szerint növekedne.

Ilyen feltétel lehetne, például ha – a Tervezethez hasonlóan – az egyes tevékenységek szennyező foka skálázásra kerülne, és ez alapján meghatároznának egy szorzószámot, amelynek az alapösszeggel történő szorzása megadná a befizetendő összeget. Az alap forrásai pedig azon szervezetek kármentesítésére lenne felhasználható, amelyek teljesítették a hozzájárulási kötelezettségüket. Az igényelt összegeket kizárólag környezet- és természetvédelmi célból használhatnák fel, a már bekövetkezett károk enyhítésére, vagy a kártérítési kötelezettség részbeni (célszerűnek tartom itt is bizonyos önrész meghatározását, ugyanis ez alkalmas arra, hogy a tudatos környezethasználatot elősegítse, de egy maximális kifizethető összeg meghatározása szóba jöhet) csökkentésére.

Leszögezhető, hogy állami szinten szükséges olyan cselekvésre ösztönző szabályokat alkotni, amelyek a gazdasági szféra alanyaira kötelező, de legalább ösztönző hatással bírna, minél több környezetvédelmi beruházás megvalósítására, amellyel elkerülhetőek, megelőzhetőek, de legalábbis minimalizálhatóak és bekövetkezésük esetén kiküszöbölhetőek lennének a környezeti károk.